

DESPĂRȚĂMÂNTUL CENTRAL JUDEȚEAN MIERCUREA-CIUC AL ASTREI (1922-1940)

Nicu Vrabie

Create pentru „a servi de mijloace prin care să se poată ajunge mai ușor scopul Asociațiunii, intrând acelea de mai deaproape atingere cu poporul și răspândind la acela învățatură în toate direcțiunile“, despărțămintele aveau de îndeplini: unele sarcini concrete: adunarea „de produse literare de tot felul“; explicații și sfaturi în legătură cu funcționarea diferitelor tipuri de mașini folosite în agricultură; deschiderea, pe lângă școli sătești, a unor cursuri „de pomărit și vierit, de grădini și alte economii“; orientarea sătenilor spre „a îmbrățișa pe întrecute diferite ramuri ale industriei și comerțului“; organizarea de expoziții; răspândirea broșurilor și publicațiilor editate de Astra. Prin înființarea despărțămintelor, Astra încearcă să realizeze o mai strânsă și eficientă legătură cu membrii existenți, să asigure împlinirea unor obiective având drept țel răspândirea științei și a culturii în rândul maselor populare din ținuturile transilvănene.

Întreruptă din cauza primului război mondial, acțiunea de întemeiere a unor noi despărțăminte cunoaște un reveniment o dată cu încheierea păcii. De la 22 despărțăminte, prevăzute în „Regularea mijloacelor spre ajungerea scopului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“, regulament aprobat în adunarea generală de la Șomcuta Mare, din august 1869, se ajunge în 1918 la 87. Peste trei ani, numărul lor crește la 96, în 1922 adăugându-se încă nouă despărțăminte printre care se află și cel din Miercurea Ciuc.

Fondat la 5 iunie 1922, despărțământul din Miercurea-Ciuc cuprinde „comunele județului, cu excepția a 9 comune, cari formează despărțământul Giurgeu“. În ziua constituirii se stabilesc membrii noului despărțământ: 2 membri fondatori, 18 membri pe viață și 24 de membri activi, împărțiți în funcție de suma achitată drept cotizație. Mai târziu, au fost atrași și alți membri ajutători, aceștia fiind, în marea lor majoritate, țărani din localitățile județului. Comunele în care existau membri ai Astei au primit denumirea de agenturi, intrând în componența despărțământului. Îndatoririle noului despărțământ decurgeau din statutele Astei. Membrii aveau sarcina de a contribui la acțiunea de culturalizare prin conferințe, prelegeri populare, înființarea de școli țărănești, cursuri de alfabetizare, răspândind în popor publicațiile Astei, creând case naționale și case de citit, întemeind cooperative și „însoțiri agricole“ etc.

Membrii activi și fondatori alcătuiau adunarea generală, care se convoca în fiecare an, de obicei în luna iunie. Adunarea generală alegea directorul despărțământului, secretarul, casierul, controlorul, comitetul de conducere, hotărâra în privința activității viitoare a despărțământului, a felului și destinației fondurilor existente; confirma primirea noilor membri, în funcție de recomandările și îndrumările Astei, lua măsuri în scopul îndeplinirii obligațiilor ce reveneau despărțământului. Între două adunări generale, despărțământul era condus de un birou format din director, secretar, casier și controlor. Directorul despărțământului (numit mai târziu președinte) coordona munca membrilor din comitetul de conducere. Răspundea în fața Astei de întreaga activitate a despărțământului. Secretarul asigura ținerea

la zi a corespondenței, alcătuia planul de muncă, avea în grijă biblioteca despărțământului, populariza și răspândea publicațiile Asociațiunii etc. Casierul strângea cotizațiile de la membri și administra averea despărțământului; repartiza sume de bani pentru cărțile și publicațiile necesare bibliotecii; acorda împrumuturi unor agențuri; întocmea lista cu cheltuieli între două adunări generale etc. Controlorul veghea asupra modului în care se utilizau fondurile despărțământului și agențurilor. Înainta rapoarte periodice comitetului de conducere. Comitetul de conducere, alcătuit din responsabili agențurilor, iar din 1930, din președinții despărțământelor de plasă, ținea ședințe de două ori pe lună. Rezolva problemele curente, analiza modul în care agențiile își îndeplineau sarcinile, asculta rapoartele delegațiilor care participaseră la diferite manifestări culturale în județ, stabilea obligațiile ce reveneau despărțământului. Comitetul desemna delegații care să-l reprezinte în relațiile cu celelalte despărțăminte și cu Astra.

O atenție deosebită se acorda preocupărilor având drept scop cooptarea unui număr cât mai mare de membri. În acest sens, directorul despărțământului, în raportul pe anul 1925 către comitetul central al Astei, menționează: „Urmăresc ideea de a atrage întreaga intelectualitate a orașului: deja sunt înscriși judecătorii și avocații“. Alături de aceștia, vor fi atrași învățători, profesori, medici, funcționari, ingineri ș.a. Pe ani, situația membrilor despărțământului se prezintă astfel: 1922-44 de membri; 1923-49; 1924-50; 1925/1927-45; 1928/1929-40; 1930/1932-21; 1933-24; 1934/1935-30; 1936/1940-31.

Adunarea generală a Astei, ținută în 1925 la Reghin, hotărăște ca despărțămintele aflate în centre de județ să se numească „*Despărțăminte central județene*“, iar fostele agențuri „*cercuri culturale*“. Din dările de seamă trimise la Sibiu, reiese că, încă din 1925, comitetul de conducere al despărțământului intenționa să creeze despărțăminte de plasă, dar abia în 1928 acestea se înființează în localitățile: Sănnărtin - cuprinzând 16 comune; Frumoasa - cu 9 comune; Gheorgheni - cu 10 comune; Bicazul ardelenesc, Ghimeș. În acel an, despărțământul central era alcătuit din 10 comune. Rapoartele trimise Astei după 1928 nu mai menționează despărțămintele de plasă Frumoasa și Ghimeș, posibil, ele intrând în componența despărțământului Ciuc.

Revista „Transilvania“, nr.2, an 69, din martie-aprilie 1938, publică unele opinii, după care fiecare despărțământ central județean trebuie să poarte numele unei personalități importante din ținutul respectiv. Ca urmare, se propune ca despărțământul din Miercurea-Ciuc să „ia numele lui Ion Creangă“, care ne spune limpede (în Amintiri) că moșul său, David Creangă, a venit din munții Ciucului la 1780“. Propunerea rămâne fără ecou căci, până la încetarea activității, în 1940, despărțământul își păstrează vechea titulatură. În urma demersurilor pe lângă Comisia agrară, despărțământul intră, în 1924, în posesia unui lot pe care urma să se construiască o casă națională, cu săli destinate lecturii, spectacolelor, cooperativei. Sumele necesare cheltuielilor se realizează din donații, serbări, spectacole, cotizații și ajutoare din partea Astei.

Cunoștințele științifice pătrund în rândul țăranimii și prin intermediul „bibliotecilor populare“. De la început, Astra lansează îndemnul „în fiecare sat o bibliotecă populară“. În scopul înființării unor astfel de biblioteci, Asociațiunea pune la dispoziția despărțământului cărți, broșuri, colecții ale revistei „Transilvania“, sume de bani etc. Aproape nu există număr al publicației, mai sus amintite, în care să nu se revină cu sfaturi și recomandări asupra modului de organizare și răspândire a bibliotecilor populare. Comitetul central solicită despărțământelor să înființeze cât mai multe agențuri, pe care să le doteze cu câte o bibliotecă: „Spre acest scop bucuros vă pune centrul la dispoziție materialul trebuincios“. În același timp, despărțămintele aveau datoria de a se documenta în privința preferințelor țăranilor, a

cărților mai mult căutate: „Sondați terenul, ce se citește și cât se citește“.

Bibliotecile populare, trimise despărțămintelor, spre a fi împărțite cercurilor culturale, cuprindeau exemplare din „Biblioteca populară“, „Biblioteca tineretului“, „Biblioteca Astra“, colecții ale revistei „Transilvania“ ș.a.

Acțiunea de înființare a bibliotecilor populare pe teritoriul județului este inițiată de Astra, care în 1922, întemeiază în comuna Subcetate o agentură „căreia i se trimite o bibliotecă populară și o colecția din revista „Transilvania“. Cu fiecare an, despărțământul înființează tot mai multe biblioteci: în 1924-2 biblioteci; 1933-20; 1937-30; 1938-50. În 1937, președintele despărțământului anunță comitetul central că cercurile culturale din județ au fiecare o bibliotecă a 50 de volume, succes relatat și de revista „Transilvania“: „Avem totuși despărțăminte cari au urmărit îndeaproape dezvoltarea și înzestrarea bibliotecilor sătești. Le amintin aici: Arad, Miercurea-Ciucului ...“

În orașul Miercurea-Ciuc, în 1922, se formează o bibliotecă a despărțământului, în grija secretarului. Primele volume provin din donațiile Astei. Biblioteca, de la 3.408 volume, câte avea în 1933, ajunge în 1939 la 4262 volume, fapt consemnat în raportul adunării generale a Astei din 1938: „Biblioteca din Miercurea-Ciuc urmează în rândul al doilea (după Brașov n.n.). Ea se îmbogățește an de an prin noi achiziții; iar în 1939, se arată că: „Îndată în urma Brașovului se cuvine să așezăm biblioteca din Miercurea-Ciuc cu ale sale 4.262 volume, din care au circulat în acest an 529“.

În acțiunea de culturalizare, conferințele și prelegerile populare se bucură de o deosebită atenție, deoarece prin ele se asigură o mai eficientă propagandă științifică în rândul țărănimii, în același timp, conferințele trezesc „interesul în popor față de chestiuni culturale“. Folosind un limbaj pe înțelesul tuturor, conferințele și prelegerile dau recomandări asupra felului cum trebuie cultivat pământul, cum se întrebuințează mașinile agricole, relevă avantajele constituirii de însoțiri țărănești“, a îmbrățișării diferitelor meserii de către săteni. Prin conferințe se ia atitudine împotriva superstițiilor, a alcoolismului, se acordă sfaturi privind o corectă îngrijire și creștere a copilului etc. Pentru ca aceste conferințe să fie cât mai atractive erau urmate de „lecturi de povești, poezii, de recitări și de cântece alese“. Asociațiunea, de cele mai multe ori, le trimitea gata făcute. Existau însă așa-numitele „conferințe tip“. Ele cuprindeau numai o schemă a ideilor temei respective, conferențiarul având datoria de a le dezvolta și explica pe înțelesul ascultătorilor „fără a modifica nimic din acele directive stabilite“. În județ, cercurile culturale țineau conferințe lunare, sub îndrumarea unui membru al comitetului, de obicei revizorul școlar. Lectorii provin din rândul membrilor despărțământului: învățători, profesori, medici, avocați, ingineri, funcționari ș.a. Uneori, comitetul de conducere apelează și la conferențiarul Astei. Astfel, la 16 iulie 1922, reputatul istoric dr. I. Lupaș, profesor la Universitatea din Cluj, vorbește în fața locuitorilor din Voșlobeni despre „Drepturile și obligămintele cetățenești“. Dar marele număr de conferințe și prelegeri ținute în cadrul despărțământului, semnalează câteva: „Ce vrea Asociațiunea; Folosul pomilor; Frumusețea limbii române; Boale molipsitoare; Folosul școlii; Curente nouă în literatură; Despre șezătoare; Despre procese; Viața și activitatea lui Bogdan Petriceicu Hașdeu; Alexandru cel Bun; Viața lui N. Grigorescu; Importanța evenimentelor de la 1 decembrie 1918; Foloasele bibliotecilor; Foloasele bradului; Cănepa și foloasele ei“ ș.a. În urma unui sondaj efectuat în județ, se constată că țărănimea manifestă o mai mare atracție pentru conferințele cu caracter economic. Pe ani, situația conferințelor începând cu 1933 se prezintă astfel: 1933 - 11 prelegeri; 1934 - 20; 1936 - 6 conferințe în Miercurea-Ciuc, 35 de serbări cu 93 de conferințe în județ; 1937 - 68; 1939 - 127; 1940 - 64.

Din 1922, despărțământul întreprinde acțiuni în scopul deschiderii pe tot cuprinsul

județului a unor cursuri de alfabetizare, sprijinite de Astra: „Pentru cursuri de analfabeți ce se vor aranja, Asociațiunea pune gratuit la dispoziție abecedarele de lipsă, și celor ce se vor distinge prin o activitate rodnică în această direcție, li se pune în vedere și câte un premiu“. Ca manual se folosea „Abecedar sau carte de scriere și citire pentru analfabeți“, de Ion Bota. Din 1924, cursurile de alfabetizare de la Astra trec în grija corpului didactic, acțiunea fiind preluată, în mod oficial, de către stat.

Pentru o mai temeinică înșușire a limbii române, comitetul despărțământului a luat inițiativa organizării unor cursuri care, din 1937 se desfășoară sub conducerea cadrelor didactice în localitățile: Ciucsângiorgiu, Sândomic, Lăzărești, Tomești (cu 100 de elevi), Ciumani (70), Suseni (40), Joseni (25), Lunca de Jos (40), Lunca de Sus (30), Bancu (80), Sânmartin (80), Păuleni, Cioboteni, Valea Strâmbă, Sâncrăieni etc. Numai în orașul Miercurea-Ciuc, în anul 1939 sunt organizate 11 asemenea cursuri.

Comitetul de conducere al despărțământului a fost preocupat continuu de atragerea maselor la acțiunile inițiate. Prin 1925, președintele despărțământului avea de gând să întemeieze o școală publică la care să ia parte „adulți cu și fără știință de carte“. Din dorința de a obține „cointeresarea țărănimii la propășirea ei culturală“, Asociațiunea avansează ideea înființării de școli țărănești „având drept scop formarea de buni gospodari și cetățeni“. Din cele patru tipuri de școală țărănească (al Astrei, oficial, danez, rural), despărțământul optează pentru tipul Astrei. Din mai multe sate se recrutează tineri, cărora, într-o perioadă de două săptămâni, li se prezintă cursuri cu caractere practice și lecții urmărind dezvoltarea orizontului lor cultural. Școlarizarea se asigură din fondurile despărțământului. Primele încercări de întemeiere a școlilor țărănești au fost între anii 1933-1936. În 1937, se pornește o largă acțiune pentru deschiderea școlilor țărănești în majoritatea despărțământelor de plasă și cercurilor culturale. La Miercurea-Ciuc, între 24 martie - 8 aprilie 1937 își desfășoară cursurile o școală pentru fete. Cele 21 de eleve între 17-25 ani, în afară de lucrările practice desfășurate în bucătăria și atelierul școlii, audiază 50 de lecții. Tot în același an, 39 tineri din Ghimeș-Făget urmează timp de aproape două săptămâni cursurile școlii țărănești. La Sândomic participă peste o sută de țărani. Un curs de lucru de mână și gospodărie pentru femei se deschide la Voșlobeni, între 14 februarie-1 martie 1937. În 1938 funcționează școli țărănești la: Miercurea-Ciuc, Ghimeș-Făget - școală mixtă, cu 90 elevi, Ciucsângiorgiu - școală mixtă, 80 de elevi, 55 de lecții, Sândomic - școală mixtă, 125 elevi, 60 de lecții, Joseni - 30 de lecții, Imper-Doboi - școală mixtă, 50 lecții, Lăzărești - 51 elevi, 38 de lecții, Plăieșii de Sus - școală mixtă, 52 de elevi, 60 lecții, Izvoru-Mureș - 14 eleve.

În 1939, situația elevilor școlilor țărănești se prezintă astfel: Sândomic - 337 elevi; Tomești - 250; Dănești - 125; Imper - 84; Ciucsângiorgiu - 79; Armășeni - 70; Sâncrăieni - 48; Frumoasa - 30; Voșlobeni - 38; Izvorul Mureș - 27; Tulgheș - 38; Joseni - 50; Ciumani - 52; Sânmartin - 87. Înființarea școlilor țărănești devine o tradiție în activitatea despărțământului, fapt evidențiat și de Astra: „După 5 ani de pregătire, organizare, propagandă și realizări s-a creat aici (în despărțământul Ciuc n.n.) o tradiție a Astrei“. În anul 1940 activează școli țărănești în localitățile: Ghimeș-Făget (104 elevi), Bolovaniș (68); Lunca de Jos (34). Un ajutor prețios pentru fondarea școlilor țărănești îl primește despărțământul din partea Astrei. În 1937, Asociațiunea subvenționează școala țărănească pentru fete de la Voșlobeni, în 1938 pe cea de la M.Ciuc, în 1939 școlile din Frumoasa și Sânmartin. În cele două săptămâni, cursanții luau parte și la o serie de acțiuni culturale: învățau cântece, dansuri populare, organizau serbări. Aceste școli încercau să formeze la țărani deprinderi practice legate de specificul vieții și muncii lor, dându-le, în același timp, cunoștințe de istorie, literatură, geografie, matematică etc.

Activitatea cultural artistică a despărțământului în timpul celor 18 ani de existență (1922-1940) cunoaște o deosebită amploare. Se organizează serbări, festivaluri artistice, serate muzical-literare, șezători culturale ș.a. La 17 mai 1925, orașul Miercurea-Ciuc găzduiește un spectacol consacrat aniversării Revoluției de la 1848. Și-au dat concursul artiști invitați din București și din județ. Cei peste 800 de spectatori au asistat la evoluția corului, care a interpretat arii din opere și operete. Corul despărțământului ia ființă în 1922 și se deplasează deseori în localitățile din județ, deoarece, după cum observa președintele despărțământului, „Corurile populare au prins foarte bine în propaganda culturală”. Despărțământul organizează împlinirea a 25 de ani de activitate artistică a lui Zaharia Bârsan, pe atunci directorul teatrului Național din Cluj. Alte manifestări sunt dedicate zilelor de 1 Decembrie, 24 Ianuarie, aniversării a 10 ani de la moartea lui George Coșbuc, sărbătorii Republicii Cehoslovace, etc. Din 1936, la fiecare 1 iunie se aniversează „Ziua Astei”, prilej de trecere în revistă a succeselor realizate; zi sărbătorită în toate cercurile culturale și despărțăminte din județ.

Șezătorile culturale includ în programul lor piese de teatru, recitări, cântece și dansuri populare, numere de gimnastică acrobatică ș.a. În 1925, Tulgheșul organizează trei șezători, în cadrul cărora echipe artistice, alcătuite din elevi, interpretează cântece populare și jocuri.

Mișcarea teatrală este stimulată de activitatea echipei de teatru a despărțământului. Prima reprezentație s-a dat la 12 august 1922 cu pisa „Cinel-Cinel” de Vasile Alecsandri. În general, repertoriul dramatic al echipei se alegea cu grijă, urmărindu-se recomandările Astei de a nu se aduce pe scenă „Canțonete de bulevard ... nici piese teatrale cu subînțelesuri”. În acest sens un rol deosebit l-a avut revista „Transilvania” care rezervase o rubrică permanentă intitulată: „Piese teatrale vrednice de jucat”.

Alături de publicarea unor piese „cari s-au dovedit vrednice de jucat”, rubrica dă sfaturi de regie și îndrumări, precizând că „în forma dramatică se pot spune țaranului adevăruri mari, ridicându-l sufletește și instruindu-l totodată”. Dintre pisele jucate menționăm: „Unirea cea mare; D-ale lui Păcală” de Petre Dulfu; „Omul care a văzut moartea” de V. Efitimiu ș.a. Spectacolele se prezintă la Tușnad-Băi, Făgeșel, Dănești, Armășeni etc. În toate activitățile, despărțământul s-a bucurat de sprijin substanțial din partea Astei învățătorilor din Miercurea-Ciuc.

Un rol important în activitatea despărțământului îl ocupă expozițiile. Cu diferite ocazii, se organizează expoziții de fructe, de produse cerealiere, lucru de mână, de țesături, desene ș.a. În 1924, despărțământul, în colaborare cu Asociația învățătorilor, deschide „o expoziție de lucruri manuale”. În anul următor, înaintea Astei materiale pentru expoziția de artă românească de la Paris și Geneva.

Excursiile întreprinse cu membrii despărțământului au avut ca scop cunoașterea locurilor pitorești din județ și din țară, a muzeelor, a monumentelor de artă, și, în condițiile dezvoltării de atunci, a unor centre industriale. Cu prilejul unor astfel de excursii, în județ au loc expuneri și manifestări culturale, se înființează noi centre culturale. Un important eveniment l-a constituit vizita întreprinsă în Miercurea-Ciuc de „Ateneul popular”, „Tătărași” din Iași, în 1925. Cei peste 600 de ieșeni au fost primiți într-un cadru sărbătoresc de locuitorii orașului.

În dese rânduri, Comitetul central al Asociațiunii evidențiază activitatea despărțământului. Președintele V. Goldiș, în 1925, cu prilejul unei vizite în județ subliniază succesele obținute în propaganda culturală; raportul general al Astei pe 1924/1925 relevă „frumoasa și rodnică activitate”. Câțiva ani mai târziu, în 1936, darea de seamă anuală are numai cuvinte de laudă la adresa despărțământului: „... trebuie să înșirăm în anul acesta ca foarte meritoase despărțăminte din Ocland, Gheorgheni, Miercurea-Ciuc ...”. În 1938, revista

„Transilvania“ notează: „... Activitatea Astei înaintea în același ritm pe care l-am remarcat cu elogii în raportul nostru general ...“ iar raportul face următoarea precizare: „Despărțământul Ciuc ... se așează, prin realizările lui ca totul excepționale, în fruntea organizațiilor Asociațiunii din acest ținut ...“

În perioada în care a acționat, Despărțământul central județean Miercurea-Ciuc al Astei, s-a înscris în efortul comun al spiritualității românești de a păstra nestinsă flacăra demnității naționale, devenind, cum scria T. Cipariu, un adevărat „reazim al naționalității“.

NOTE

1. Revista „Transilvania“, anii 1868, 1911, 1922, 1923, 1925, 1934, 1938, 1939,
2. *Acte privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862.
3. V. Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Editura Minerva, 1968.

THE MIERCUREA CIUC'S LOCAL SUBSIDIARY OF THE CENTER OF ASTRA (1922-1940) (Abstract)

Reorganized in July 1922, the M.Ciuc's subsidiary of ASTRA (Transylvanian Association for the Romanian Literature and the Culture of the Romanians), together with the other more than 100 subsidiaries, had as objective to propagate science and culture among all social classes.

The study presents the principal aspects of the subsidiary's foundation and organisation, the principal mode of its action (popular libraries, meetings, rustic schools, festivals, exhibitions etc.)

During the period when it functioned, the M.Ciuc's subsidiary of ASTRA acted in order to maintain enlightened the flame of national dignity, showing as Cipariu said, a real „support of nationality“.